

องค์ความรู้เรื่อง
การเทศน์มหาชาติเวสสันดรชาดก

กรมการศาสนา
กระทรวงวัฒนธรรม
www.dra.go.th

องค์ความรู้เรื่องการเทศน์มหาชาติเวสสันดรชาดก

ผู้จัดพิมพ์ กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม

ปีที่พิมพ์ ๒๕๕๘

จำนวน ๒๕,๐๐๐ เล่ม

ที่ปรึกษา

นายกฤษฎพงษ์ ศรี	อธิบดีกรมการศาสนา
นายสุเทพ เกษมพรหมณี	ผู้อำนวยการสำนักพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม
นายพิสิทธิ์ นีรัตติวงศกรณ	ผู้อำนวยการกองศาสนูปถัมภ์
นายเกรียงศักดิ์ บุญประสิทธิ์	เลขานุการกรมการศาสนา

คณะผู้จัดทำ

นายสำรวย นักการเรียน	นักวิชาการศาสนาชำนาญการพิเศษ
นางสาวสุนี หวังสันติตระกูล	นักวิชาการศาสนาชำนาญการ
นายศักดิ์เพชร ยานะแก้ว	นักวิชาการศาสนาชำนาญการ
นางสาวสุพัตรา ปรีชีน	นักวิชาการศาสนาปฏิบัติการ
นางปลันธินี เปรมติลกรัตน์	เจ้าพนักงานการศาสนาชำนาญงาน
นายปัญญา ดีเลิศ	นักวิเทศสัมพันธ์

ภาพปกจาก http://ssukumaa.blogspot.com/2012/12/blog-post_15.html

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

๓๑๔-๓๑๖ ถนนบำรุงเมือง ป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร ๑๐๑๐๐

โทร. ๐-๒๒๒๓-๓๓๕๑, ๐-๒๒๒๓-๕๕๔๘, ๐-๒๒๕-๗๔๙๑, ๐-๒๒๒๑-๐๑๓๕

โทรสาร ๐-๒๒๒๑-๒๙๑๐, ๐-๒๒๒๑-๒๙๑๑

คำนำ

เนื่องในโอกาสฉลองพระชนมายุ ๕ รอบ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ๒ เมษายน ๒๕๕๘ กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม ในฐานะหน่วยงานของรัฐที่มีบทบาทและหน้าที่ในการดำรงไว้ซึ่งสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ตลอดจนดำเนินงานด้านศาสนา ให้คนไทยนำหลักธรรมทางศาสนามาใช้ ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้เป็นคนดีมีคุณธรรม ได้พิจารณาเห็นว่า เป็นโอกาสอันดีที่ยิ่งที่พสกนิกรชาวไทยทุกหมู่เหล่าจะได้แสดงออกถึงความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ ด้วยการบำเพ็ญคุณงามความดี ถวายพระราชากุศลแต่พระองค์ที่ได้สร้างคุณประโยชน์แก่พสกนิกร และประเทศชาติอย่างอเนกอนันต์ จึงได้จัดให้มีการเทศน์มหาชาติ เวสสันดรชาดกขึ้นทั่วประเทศ เพื่อให้ชนในชาติได้เข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา และได้ศึกษาหลักธรรมที่ปรากฏในมหาชาติ เวสสันดรชาดก รวมทั้งนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ตนเอง และสังคม สังคมมีความสมัครสมานสามัคคีและปรองดองสมานฉันท์

ในการนี้ กรมการศาสนาได้จัดพิมพ์หนังสือ “องค์ความรู้ เรื่องการเทศน์มหาชาติเวสสันดรชาดก” ขึ้น ซึ่งเป็นการรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับมหาชาติเวสสันดรชาดก คือ ความเป็นมาของการเทศน์มหาชาติ

ประเพณีการเทศน์มหาชาติ รูปแบบการจัดเทศน์มหาชาติ เนื้อหาโดยย่อ และข้อคิดของแต่ละกัณฑ์ และประโยชน์ที่ได้รับจากการเทศน์มหาชาติ เพื่อให้พุทธศาสนิกชนและผู้สนใจได้ใช้เป็นคู่มือแนวทางในการศึกษาเรื่อง การเทศน์มหาชาติเวสสันดรชาดก

หวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือเล่มนี้จักอำนวยประโยชน์แก่ ผู้ที่สนใจ ทำให้ได้รับความรู้เรื่องการเทศน์มหาชาติเวสสันดรชาดกได้ดียิ่งขึ้น

(นายฤกษ์ศัญพงษ์ ศิริ)

อธิบดีกรมการศาสนา

สารบัญ

	หน้า
ความเป็นมา	๑
ประเพณีการเทศน์มหาชาติ	๔
ประโยชน์ที่ได้จากการเทศน์มหาชาติ	๘
สิ่งที่ต้องจัดเตรียมในการเทศน์มหาชาติที่นิยมยึดถือปฏิบัติ	๑๑
รูปแบบการจัดเทศน์มหาชาติ	๑๒
ทำนองการเทศน์มหาชาติ	๑๒
จำนวนกัณฑ์ของมหาชาติเวสสันดรชาดก	๑๖
เนื้อหาโดยย่อของมหาชาติเวสสันดรชาดก ๑๓ กัณฑ์	๑๗
เพลงประกอบการเทศน์มหาชาติ	๒๒
อาณิสสส์ในการทำบุญของแต่ละกัณฑ์	๒๖
อาณิสสส์ในการฟังเทศน์มหาชาติทั้ง ๑๓ กัณฑ์จบในวันเดียว	๒๘
ข้อคิดที่ได้จากมหาชาติเวสสันดรชาดกทั้ง ๑๓ กัณฑ์	๒๙
บรรณานุกรม	๓๓

องค์ความรู้เรื่องการเทศน์มหาชาติ เวสสันดรชาดก

ความเป็นมา

การเทศน์มหาชาติ คือ การชี้แจงหรือการเล่าเรื่องเวสสันดรชาดก ว่าด้วยพระบุพจริยาของพระพุทธองค์ในอดีตชาติ เมื่อเสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดร ทรงบำเพ็ญพระบารมีเป็นชาติสุดท้ายก่อนจะตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า การเทศน์มหาชาตินี้มีมาแต่ครั้งกรุงสุโขทัย เวสสันดรชาดกนั้นเป็นพุทธพจน์ซึ่งพระผู้มีพระภาคได้ตรัสแก่พระภิกษุสงฆ์และพระประยูรญาติ ณ นิโครธาราม กรุงกบิลพัสดุ์ ในคราวที่พระพุทธองค์เสด็จกรุงกบิลพัสดุ์ พระประยูรญาติมีพระเจ้าสุทโธทนะเป็นประธานเสด็จมาต้อนรับ ต่างก็ยังมีทิฐิมานะแรงกล้า ไม่ยอมมอบน้อมนมัสการพระพุทธองค์ ด้วยเห็นว่าพระพุทธองค์มีวัยอ่อนกว่าตน พระพุทธองค์ได้ทอดพระเนตรเห็นเหตุดังนั้น จึงทรงแสดงปาฏิหาริย์เสด็จลอยขึ้นไปจงกรมอยู่บนอากาศ ให้รู้ลึละอองพระบาทหล่นลงมาบนพระเศียรเหล่าพระประยูรญาติ ลำดับนั้น หมู่พระประยูรญาติต่างพากันคลายทิฐิมานะ ประคองอัญชลินนมัสการชื่นชมโสมนัสด้วยบุญญาภิหารของพระพุทธองค์ ขณะนั้น ฝนโบกขรพรรษ (มีน้ำฝน

สีแดง) ก็ตกลงมาเป็นที่น่าอัศจรรย์ ผู้ใดปรารถนาจะให้เปียกก็เปียก ถ้าไม่ปรารถนาจะให้เปียกแล้วแม้แต่เม็ดหนึ่งก็ไม่เปียกกายเลย ต่อมา พุทธศาสนิกชนได้เกิดมีความเชื่อว่า หากผู้ใดได้สดับตรับฟังเทศน์มหาชาติ ย่อมเกิดสิริสวัสดิ์พิพัฒน์มงคลเป็นอย่างมาก เป็นกุศลบุญราศีสืบไป ดังนั้น การเทศน์มหาชาติคือมหากุศลที่เตือนบุคคลให้หม่อมรำลึกถึงการบำเพ็ญบุญอันมีการสละความเห็นแก่ตัว เพื่อผลประโยชน์สูงของมวลมนุษยชาติเป็นสำคัญ

เวสสันดรชาดก มีเนื้อหาสาระมาก รวมไว้ในมหานิบาตชาดก ซึ่งมีด้วยกัน ๑๐ เรื่อง ซึ่งเรียกกันว่า ทศชาติ แต่อีก ๔ เรื่องนั้นไม่เรียกว่า มหาชาติ คงเรียกแต่เวสสันดรชาดกเรื่องเดียวเท่านั้นที่เรียกว่า มหาชาติ ในเรื่องนี้ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงอธิบายว่า พุทธศาสนิกชนชาวไทยตลอดจนประเทศใกล้เคียงนับถือกันมาแต่โบราณว่า เรื่องเวสสันดรชาดกสำคัญกว่าชาดกอื่น ๆ ด้วยปรากฏ บารมีของพระโพธิสัตว์บริบูรณ์ในเรื่องเวสสันดรชาดกทั้ง ๑๐ อย่าง คือ

๑. ทานบารมี ทรงบริจาคทรัพย์สิน ช้าง ม้า ราชรถ พระโอรส พระธิดา และพระมเหสี

๒. ศิลบารมี ทรงรักษาศีลอย่างเคร่งครัด ระหว่างผนวช เป็นฤๅษีอยู่ ณ เขาวงกต

๓. เนกขัมมบารมี ทรงครองเพศบรรพชิตตลอดเวลา ที่ประทับ ณ เขาวงกต

๔. ปัญญาบารมี ทรงบำเพ็ญภาวนามัยปัญญาตลอดเวลา ที่ผนวช

๕. วิริยบารมี ทรงปฏิบัติธรรมมิได้ย่อหย่อน

๖. สัจจบารมี ทรงลั่นพระวาจาแยกพระกุมารให้ชูชก เมื่อพระกุมารหลบหนีก็ทรงติดตามมาให้

๗. ขันติบารมี ทรงอดทนต่อความยากลำบากต่าง ๆ ขณะที่เดินทางมายังเขาวงกต และตลอดเวลาที่ประทับ ณ ที่นั้น แม้เมื่อทอดพระเนตรเห็นชูชกเขียนตีพระกุมารอย่างทารุณ พระองค์ก็ทรงข่มพระทัยไว้ได้

๘. เมตตาบารมี เมื่อพราหมณ์เมืองกลิงคราชภูร์ มาทูลขอช้างปัจจัยนาค เพราะเมืองกลิงคราชภูร์ฝนแล้ง ก็ทรงพระเมตตาประทานให้ และเมื่อชูชกมาทูลขอพระกุมารทั้งสองพระองค์ โดยอ้างว่าตนได้รับความลำบากต่าง ๆ พระองค์ก็มีเมตตาประทานให้ด้วย

๙. อุเบกขาบารมี เมื่อทรงเห็นว่า พระกุมารทั้งสองถูกชูชกเขียนตี และวิงวอนให้พระองค์ช่วยเหลือ พระองค์ก็ทรงบำเพ็ญอุเบกขา คือ ทรงวางเฉย เพราะทรงเห็นว่าได้ประทานเป็นสิทธิ์ขาดแก่ชูชกไปแล้ว

๑๐. อธิษฐานบารมี ทรงตั้งมั่นที่จะบำเพ็ญบารมีเพื่อให้สำเร็จพระโพธิญาณเบื้องหน้า แม้จะมีอุปสรรคก็ได้ทรงย่อท้อ ทำให้พระอินทร์ต้องประทานความช่วยเหลือต่าง ๆ เพราะตระหนักในน้ำพระทัยอันแน่วแน่ของพระองค์

ในศิลาจารึกสมัยสุโขทัย หลักที่ ๓ ที่เรียกว่าจารึก “นครชุม” ซึ่งจารึกไว้เมื่อ พ.ศ. ๑๙๐๐ ในรัชสมัยพญาลิไท (พระมหาธรรมราชาที่ ๑) มีกล่าวไว้ว่า “พระธรรมเทศนามหาชาติหาคณสวดมิได้”

หลักฐานนี้จึงเป็นเครื่องแสดงได้ว่า พุทธศาสนิกชนชาวไทยนิยมจัดให้มีการเทศน์มหาชาติมาแต่สมัยสุโขทัยเป็นราชธานี

ในไตรภูมิพระร่วง ได้กล่าวถึงพระเวสสันดรว่า “ครั้งเมื่อพระพุทธเจ้าเรานี้สร้างสมภารเป็นพระญาเวสสันดร อันอวยทานข้างเผือกตัวชื้อปัจจนายาเคนทร์ แก่พราหมณ์ทั้งหลายอันมาแต่เมืองกลิงคราฐ ด้วยใจสัทธา ด้วยบุญสมภารบารมี ดั่งนั้น ตูจึงได้มาเป็นพระรัศมีอันชาวแลดูได้ไปก่อนหน้าท่านด้วยบุญสมภารเราดังนี้แล”

ประเพณีการเทศน์มหาชาติ

ในสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน เล่ม ๑๘ ได้กล่าวไว้ว่า ประเพณีการเทศน์มหาชาติจัดเป็นการทำบุญที่สำคัญและมีความหมายมากที่สุด ในสังคมไทย เนื่องจากเป็นประเพณีของพุทธศาสนิกชนชาวไทย ที่ทำสืบเนื่องมาแต่โบราณจนถึงปัจจุบัน เพราะความเชื่อว่าถ้าผู้ใดได้ฟังเทศน์มหาชาติแล้วจะได้กุศลแรง และหากใครตั้งใจฟังให้จบในวันเดียว จะได้เกิดร่วม และพบพระศรีอริยมะตไตรยโพธิสัตว์ซึ่งจะมาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต

สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงโปรดเกล้าฯ ให้ประชุมพระสงฆ์ นักปราชญ์ ราชบัณฑิตแปลและแต่งมหาชาติคำหลวงขึ้นเป็นภาษาไทย เมื่อ พ.ศ. ๒๐๒๕ สำหรับสวดในพระราชพิธีเข้าพรรษาและสวดให้อุบาสกอุบาสิกาฟังระหว่างพรรษา

เรื่องราวของมหาชาติชาดกมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อพุทธศาสนิกชน เพราะถือว่าเป็นตอนที่พระพุทธเจ้าเสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดรอันเป็นพระชาติสุดท้ายที่ทรงบำเพ็ญพระบารมีครบ ๑๐ ประการ ก่อนจะตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณ ด้วยทานบารมีขั้นสุดยอดที่ยากยิ่ง จึงเรียกว่า มหาชาติ

ความนิยมและความสำคัญของเรื่องมหาชาติชาดก ปรากฏให้เห็นได้จากวรรณกรรมที่แต่งขึ้นมากมาย ทั้งต่างสำนวนและต่างยุคสมัย เฉพาะที่เป็นฉบับหลวงก็มีมากมายในลักษณะของรูปแบบคำประพันธ์ต่าง ๆ นอกจากนี้ยังมีมหาชาติฉบับท้องถิ่นต่าง ๆ อีก เช่น ทางภาคเหนือ มีมหาชาติภาคพายัพ เขียนเป็นอักษรล้านนา มีหลายฉบับและหลายสำนวน ทางภาคอีสาน มีมหาชาติคำฉียง ส่วนทางภาคใต้ มีมหาชาติชาดกฉบับวัดมัชฌิมาวาส สงขลา เป็นต้น และยังมีมหาชาติสำนวนต่าง ๆ อีกมากมายที่แต่งกันเองโดยอิสระกระจายอยู่ตามหัวเมืองต่าง ๆ ประเพณีการฟังเทศน์มหาชาติจึงปรากฏในสังคมไทยทุกภูมิภาค ทั้งในราชสำนักและในหมู่ประชาชนทั่วไป

ในราชสำนัก ปรากฏเป็นพระราชพิธีในวังหลวงมาแต่สมัยสุโขทัยแล้ว ในสมัยอยุธยา พระมหากษัตริย์ถึงกับทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระที่นั่งทรงธรรม ด้วยพระราชประสงค์ให้เป็นที่ทรงธรรมในงานพระราชพิธีเทศน์มหาชาติ พระราชพิธีนี้สืบเนื่องมาจนถึงสมัย

กรุงรัตนโกสินทร์ ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงเกณฑ์พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการทำกระजाตใหญ่บูชากัณฑ์เทศนาคราวหนึ่ง แม้พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ครั้งที่ทรงดำรงอยู่ในสมณเพศก็ทรงหัดเทศน์กัณฑ์มัทรี จนกลายเป็นธรรมเนียมให้พระราชโอรสถวายเทศน์มหาชาติในวังหลวง

ในท้องถิ่น โดยเฉพาะในเขตภาคอีสานถือเป็นงานบุญที่ยิ่งใหญ่สำคัญที่สุดของปี จะจัดขึ้นในราวเดือน ๔ เรียกว่า บุญพระเวส ทั้งยังมีประเพณีเกี่ยวเนื่องกับเทศกาลนี้ด้วย เช่น พิธีแห่พระเวสเข้าเมืองและพิธีแห่ข้าวพันก้อนเพื่อบูชาคาถาพัน ทางภาคเหนือก็ให้ความสำคัญกับการเทศน์มหาชาติมาก เห็นได้จากมีประเพณีสร้างหลาเงินหรือแผ่นเงินแกะลาย แขนวน้อยรอบฉัตรถวายเป็นเครื่องขันต์ตั้งธรรมหลวงในงานบุญเทศน์มหาชาติ แผ่นเงินเหล่านี้จะจำหลักเป็นรูปลวดลายต่าง ๆ ส่วนทางภาคใต้นั้น ประเพณีเทศน์มหาชาติได้คลี่คลายไปเป็นประเพณีสวดด้านซึ่งคล้ายคลึงกับการสวดโ้ไอ้เอ้ววิหารรายอย่างกรุงเทพฯ ที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม

จะเห็นว่าประเพณีเทศน์มหาชาติที่เป็นประเพณีหลวงได้ส่งผลกระทบต่อประเพณีราษฎร์อย่างกว้างขวาง แต่ท้องถิ่นได้พัฒนารูปแบบการเทศน์และประเพณีต่าง ๆ ให้แตกต่างกันไป เพื่อให้สอดคล้องกับธรรมเนียมท้องถิ่นที่แตกต่างกันไปในแต่ละภาค ในภาคกลางจะคงลักษณะ

สำคัญของประเพณีหลวงไว้มาก เช่น ในการเทศน์มักจะมีปี่พาทย์ ประโคมขณะดำเนินพิธีตามแบบของหลวงด้วย เชื่อว่าเป็นการเสริมศรัทธา ให้เกิดความปิติในผลบุญที่ได้บำเพ็ญ กับทั้งเป็นเครื่องเตือนใจให้ผู้ที่ได้ยินเสียง ปี่พาทย์ ได้ทราบว่ากำลังมีพิธีเทศน์มหาชาติอยู่ ผู้ได้รับกัณฑ์เทศน์ใดไว้ จะได้ตระเตรียมตัวได้ทัน ปี่พาทย์ในงานเทศน์มหาชาติจะเริ่มด้วยเพลง โหมโรง และกำหนดเพลงปี่พาทย์ประจำกัณฑ์ไว้ ซึ่งเป็นเพลงหน้าพาทย์ ตามแบบหลวงที่มีความศักดิ์สิทธิ์และถือเป็นเพลงชั้นสูงทั้งสิ้น เช่น กัณฑ์ทศพร ใช้เพลงสาธการ กัณฑ์หิมพานต์ ใช้เพลงดวงพระธาตุ เป็นต้น

การเทศน์มหาชาติในส่วนที่เป็นประเพณีราษฎร์ นอกจาก จะรักษาขนบแบบราชสำนักที่เน้นความศักดิ์สิทธิ์แล้ว ยังแฝงด้วยความสนุกสนานและการละเล่นแทรกอยู่ด้วย เช่น พระที่เทศน์มหาชาติ กัณฑ์ต่าง ๆ อาจว่าแหล่งเพื่อให้ผู้ฟังได้ร่ายรำ แข่งขัน แหล่งต่าง ๆ ที่มีประจำกัณฑ์ ที่เรียกว่าแหล่งนอกนี้จะแต่งเป็นพิเศษนอกเนื้อเรื่องพระเวสสันดรก็ได้ หรือชาวบ้านในบางท้องที่แถบภาคกลางจะมีการเล่นมหาชาติทรงเครื่อง เวลา มีพิธีเทศน์มหาชาติ ซึ่งชาวบ้านจะรับมาจากวัดและไปเล่นกันเอง ต่อมาชาวบ้านกลับไปชวนพระมาเล่นด้วยกัน จึงเป็นการเล่นระหว่างแม่เพลง ที่มีเสียงดีที่มีกรับบทเป็นพระนางผุสดีหรือพระนางมัทรีกับพระที่มักจะได้รับบท พระเวสสันดรและชูชก เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าคติธรรมต่อการดำเนินชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะคติของการทำบุญให้ทาน การกลับชาติมาเกิดของพระโพธิสัตว์คือพระเวสสันดร ความเชื่อเรื่องบุญ-กรรมอยู่ในสำนึกของชาวไทยทั้งสังคม ด้วยอิทธิพลของมหาชาติชาดกที่มีบทบาทอย่างสูงในการสร้างบูรณาการทางศาสนาให้เกิดขึ้น ต่อชาวไทยทุกภูมิภาคมาเป็นเวลาช้านานแล้ว พระสงฆ์เป็นผู้มีบทบาทอย่างยิ่งต่อกระบวนการเชื่อมต่อประเพณีหลวงสู่ประเพณีราษฎร์ ทำให้เกิดความกลมกลืนในทางวัฒนธรรมที่มีพระพุทธศาสนาเป็นสัญลักษณ์แห่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ร่วมกันท่ามกลางคติความเชื่อในท้องถิ่นที่แตกต่างกัน

ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างประเพณีหลวงและประเพณีราษฎร์ที่เห็นจากประเพณีการเทศน์มหาชาติ แสดงให้เห็นถึงเจตนาในการพยายามเผยแพร่ประเพณีหลวงสู่ท้องถิ่นโดยตรง อิทธิพลของประเพณีหลวงที่ส่งต่อประเพณีราษฎร์ กระทำโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม ที่มีวัดเป็นศูนย์กลางในการให้การศึกษาและอบรมสั่งสอน สอดแทรกค่านิยมจากราชสำนักที่เน้นแบบแผนที่เป็นระเบียบให้คล้ายคลึงกัน แต่ความโน้มเอียงของประเพณีราษฎร์ที่จะเลียนแบบประเพณีหลวงตามธรรมชาติของการยกย่องแบบแผนจากราชสำนักเป็นพื้นเดิมของสังคมชวาเนาอยู่แล้ว ทำให้ประเพณีหลวงบางอย่างกลายเป็นสิ่งที่ประชาชนต้องการเอาอย่างโดยที่ราชสำนักเองไม่ได้มีเจตนาหรือต้องการจะมีอิทธิพลแต่ประการใด

(<http://guru.sanook.com/search/%E0%B8%9B%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B9%80%E0%B8%9E%E0%B8%93%E0%B8%B5%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B9%80%E0%B8%97%E0%B8%A8%E0%B8%99%E0%B9%8C%E0%B8%A1%E0%B8%AB%E0%B8%B2%E0%B8%8A%E0%B8%B2%E0%B8%95%E0%B8%B4>)

ประโยชน์ที่ได้จากการเทศน์มหาชาติ

สิ่งที่ได้รับเมื่อฟังเทศน์มหาชาติ ได้แก่ สอนให้คนรู้จักทำความดี ประกอบกรรมดี รู้จักการบำเพ็ญบุญ บริจาคทาน สละความเห็นแก่ตัว สละทรัพย์เพื่อสาธารณประโยชน์ เป็นการลดความตระหนี่ในใจ ลดความเห็นแก่ตัว ทำให้ไม่ยึดติดกับสิ่งที่ป็นรูป รส กลิ่น เสียง ที่เป็นอนิจจัง เพราะเวลาจากโลกนี้ไปแล้ว ไม่มีใครนำสิ่งต่าง ๆ ติดตัวไปได้ มีแต่ความดีและความชั่วเท่านั้นที่สามารถเอาไปได้ในภพหน้า นอกจากนั้น พุทธศาสนิกชนยังมีความเชื่อว่า การได้ฟังพุทธวจนะ เช่น การฟังเทศน์มหาชาติ ย่อมเกิดอานิสงส์และกุศลราศีแก่ตน และยังเนื่องมาจากความเชื่อเรื่องศาสนอันตรธาน คือ ความเสื่อมของพระพุทธศาสนา ๕ ประการ ได้แก่

๑. ปริยัตอันตรธาน คือ ความสูญสิ้นผู้ศึกษาเล่าเรียน
๒. ปฏิบัติอันตรธาน คือ ความสูญสิ้นของการปฏิบัติธรรม

๓. ปฏิเวธอันตรธาน คือ ความสูญสิ้นการตรัสรู้หรือริยมรรค
อริยผล

๔. สังขอันตรธาน คือ ความสูญสิ้นพระภิกษุสงฆ์

๕. ธาตุอันตรธาน คือ ความสูญสิ้นพระสารีริกธาตุของ
พระพุทธเจ้า

ดังนั้น การเทศน์มหาชาติจึงเป็นการสนับสนุนให้มีการศึกษา
ปริยัติธรรมและเป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนาอีกด้วย จึงเชื่อกันว่า
ผู้ใดได้ฟังเทศน์มหาชาติหรือเวสสันดรชาดกครบ ๑๓ กัณฑ์ ๑,๐๐๐
พระคาถาจบภายในวันเดียว และบูชาด้วยดอกไม้ธูปเทียนแต่ละอย่าง
ให้ครบพัน สิริมงคลย่อมเกิดผู้นั้น แม้น้ำที่ตั้งไว้ในมณฑลพิธีก็เชื่อกันว่า
เป็นน้ำมนต์ สามารถกำจัดเสนียดจัญไรได้ นอกจากนั้นยังเชื่อว่าจะได้
อานิสงส์อันยิ่งใหญ่ ๕ ประการ คือ

๑. จะได้เกิดมาในยุคศาสนาพระศรีอริยเมตไตรย ซึ่งจะมา
อุบัติเป็นพระพุทธเจ้าองค์ต่อไปในอนาคต

๒. เมื่อดับขันธจะเข้าไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ เสวยทิพย
สมบัติอันโอฬาร

๓. จะไม่เกิดในอบาย (ไม่ตกนรก) เมื่อตายไปแล้ว

๔. จะเป็นผู้มีมั่งมีลาภยศ สรรเสริญ ไฉตริ และมีความสุข

๕. เมื่อได้ฟังพระธรรมเทศนา จะได้รับมรรคผล นิพพาน
เป็นพระอริยบุคคลในพระพุทธศาสนา

สิ่งที่ต้องจัดเตรียมในการเทศน์มหาชาติที่นิยมยึดถือปฏิบัติ มีดังนี้

๑. การตกแต่งบริเวณพิธี บริเวณพิธีนิยมตกแต่งให้มีบรรยากาศคล้ายอยู่ในบริเวณป่าหิมพานต์ตามเนื้อเรื่องเวสสันดรชาดก โดยเจ้าของกัณฑ์แต่ละกัณฑ์จะนำต้นกล้วย ต้นอ้อย ใบมะพร้าว (ทางมะพร้าว) และกิ่งไม้มาผูกตามเสาและบริเวณรอบ ๆ ธรรมาสน์ ประดับธงทิว และราชวัติฉัตรธงปักไว้ตามสมควร สำหรับเครื่องกัณฑ์เทศน์ จะประกอบด้วย ผลไม้ นานาชนิด ขนม และสิ่งที่มักจะขาดไม่ได้ คือ กล้วย อ้อย และนอกจากนั้น จัดเตรียมขันเรียกว่า “ขันประจำกัณฑ์” ไว้ โดยเจ้าภาพและผู้มาร่วมงานจะนำปัจจัยมาใส่ขันเพื่อติดกัณฑ์เทศน์ เมื่อถึงเวลาเทศน์กัณฑ์ของใคร เจ้าภาพก็ไปประจำอยู่ที่ใกล้กับธรรมาสน์ พระเทศน์ ทั้งนี้ เจ้าของกัณฑ์มักจะเตรียมดอกไม้ธูปเทียนให้เท่ากับ จำนวนคาถา เช่น กัณฑ์ทศพร ๑๙ คาถา ดอกไม้ธูปเทียนอย่างละ ๑๙ ดอก เมื่อเทศน์จบกัณฑ์แล้ว ปี่พาทย์จะประโคมเพลงประจำกัณฑ์รับ

๒. การตั้งขันสาครใหญ่ ในการจุดเทียนบูชาประจำกัณฑ์ นิยมตั้งขันสาครใบใหญ่หรืออ่างใหญ่ที่เหมาะสมไว้ ใส่ น้ำสะอาดให้เต็ม เพื่อปักเทียนบูชาประจำกัณฑ์ในระหว่างที่พระเทศน์ (ภาชนะใส่น้ำนี้ ตั้งหน้าธรรมาสน์ กลางบริเวณพิธี) น้ำในภาชนะที่ตั้งนี้เสร็จพิธีแล้ว ถือว่าเป็นน้ำพระพุทธมนต์ สามารถเป็นน้ำปัดเสนียดจัญไรต่างๆ ได้

๓. การเตรียมเทียนเล่มเล็ก ในการเตรียมเทียนสำหรับบูชา ประจำกัณฑ์ จะเตรียมไว้จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม แยกเป็นมัดไว้แล้ว ทำเครื่องหมายให้ทราบว่า มัดไหนสำหรับบูชาคาถากัณฑ์ใด เมื่อถึงคราว เทศน์กัณฑ์นั้นก็เอาเทียนมัดนั้นออกจุดบูชาติดรอบ ๆ ภาชนะที่ใส่น้ำ กระทำเช่นนี้ต่อกันไปจนครบ ๑๓ กัณฑ์ ครบจำนวนเทียน ๑,๐๐๐ เล่ม ซึ่งเท่ากับจำนวนคาถา ในบางสถานที่นิยมทำธงเล็ก ๆ ๑,๐๐๐ คัน แบ่งจำนวนเท่าคาถาประจำกัณฑ์เช่นเดียวกับเทียน เตรียมไว้สำหรับปักบูชา ที่หยวกกล้วย การจุดเทียนหรือปักธงบูชากัณฑ์ดังกล่าวนี้เป็นหน้าที่ของเจ้าภาพผู้รับกัณฑ์นั้น ๆ

รูปแบบการจัดเทศน์มหาชาติ

๑. แบบการจัดเทศน์เรียงกัณฑ์ คือ การจัดให้พระเทศน์ แต่ละกัณฑ์เรียงลำดับไปทั้ง ๑๓ กัณฑ์

๒. แบบการจัดเทศน์แบบประยุกต์ คือ การจัดให้เหมาะสม กับความต้องการของผู้จัดและผู้ฟัง เช่น จัดให้มีการเทศน์ธรรมาสน์เดี่ยว เล่าเรื่องตั้งแต่ต้นจนจบ จัดให้มีเทศน์ ๒ ธรรมาสน์ มีการแสดงประกอบ การเทศน์ เป็นต้น

ก้านองการเทศน์มหาชาติ

ในระยะเริ่มแรก การเทศน์มหาชาติใช้ภาษาบาลีล้วน ที่เรียกว่า “เทศน์คาถาพัน” ทำให้ประชาชนทั่วไปฟังไม่เข้าใจเนื้อเรื่อง

ขาดความน่าสนใจ นอกจากความเชื่อที่ว่าได้บุญเพียงอย่างเดียว ต่อมา สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงพิจารณาเห็นว่าหากปล่อยให้ เป็นเช่นนี้ต่อไป เวสสันดรชาดกจะสูญสิ้นไป จึงมีรับสั่งให้นักปราชญ์ราชบัณฑิต แต่งมหาชาติคำหลวงขึ้น มหาชาติคำหลวงไม่ได้แต่งสำหรับเทศน์ แต่แต่งสำหรับสวดให้อุบาสกอุบาสิกาฟัง ในเวลาไปอยู่บำเพ็ญกุศลที่วัด ในวันพระ ขึ้น/แรม ๘ ค่ำ ๑๕ ค่ำ หรือนำมาสวดในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ครั้นสมัยรัตนโกสินทร์นี้ก็ยังรักษาประเพณีการสวดมหาชาติคำหลวงอยู่ โดยสวดมหาชาติคำหลวงทำนองเก่าถวายขณะเสด็จพระราชดำเนินไป บำเพ็ญพระราชกุศลถวายพุ่มเทียนแก่เจ้าอาวาสพระอารามหลวง สมเด็จพระราชาคณะ พระราชาคณะ และพระครูสัญญาบัตร ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๙ ของเทศกาลเข้าพรรษา ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม และการที่เด็กนักเรียนไปนั่งสวดหนังสือเรื่องต่างๆ ตามทำนองซึ่งเรียกว่า “สวดโอ้เอ้วิหารราย” ตามศาลารายในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ก็สืบเนื่องมาจากประเพณีนี้เช่นกัน

ในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมโปรดเกล้าฯ ให้แต่งหนังสือ มหาชาติคำหลวงขึ้นอีกครั้งหนึ่ง หรือเรียกว่า กาพย์มหาชาติ เป็นคำประพันธ์ ชนิดร่ายยาว แต่งไว้สำหรับพระเทศน์ให้สาธุชนฟัง แต่มีเนื้อเรื่องยาวมาก ไม่อาจเทศน์ให้จบภายในวันเดียวได้ หากเทศน์เพียงอย่างเดียวจะทำให้ น่าเบื่อ พระที่เทศน์จึงมีการใส่ลีลา น้ำเสียง สำเนียง ท่วงทำนอง

ในแต่ละบทบาทของตัวละครในแต่ละภักดิ์ เพื่อให้เกิดจินตนาการ ชวนติดตาม การเทศน์มหาชาติด้วยทำนองต่าง ๆ จึงน่าจะเริ่มต้นจาก กาพย์มหาชาติที่แต่งขึ้นในรัชสมัยของพระเจ้าทรงธรรมนี้ และได้รับความนิยมแพร่หลายมาจนถึงปัจจุบัน

พระครูวินัยธรรมานพ กนตสีโล วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ได้อธิบายไว้ว่า ทำนองในการเทศน์มหาชาติมีทำนองหลัก อยู่ ๒ แบบ คือ

๑. การเทศน์มหาชาติทำนองหลวง เป็นการเทศน์แบบ ทำนองธรรมวัตรและทำนองแห่ ซึ่งต้องเทศน์ไปตามเนื้อหาที่มีอยู่ในคัมภีร์ ทำนองหลวงถือเป็นทำนองมาตรฐานหรือทำนองราชการ โบราณถือเป็นแบบฉบับของการเทศน์มหาชาติ การเทศน์แบบทำนองธรรมวัตร เป็นการเทศน์ที่ใช้ทำนองธรรมดา มีการเอื้อนเสียงอยู่บ้าง แต่ไม่มากนัก

การเทศน์มหาชาติแบบทำนองแห่ตามทำนองหลวง เป็นการเทศน์ที่มีท่วงทำนองไปตามเนื้อหาที่มีอยู่ในคัมภีร์ หรือที่เรียกกันว่า แห่ พระที่จะเทศน์มหาชาติแบบนี้ได้ต้องฝึกการเอื้อนเสียงขึ้น-ลง และต้องมีเสียงค่อนข้างดี มีความชัดเจน ต้องใช้เสียงเป็น การเทศน์ ทำนองแบบนี้ พระเทศน์ต้องฝึกมาเป็นอย่างดี จึงจะเทศน์ได้นำฟัง เพราะการเทศน์มหาชาติแต่ละครั้ง จะต้องมีการเล่นเสียงและใช้เสียงมาก

มีทั้งทำเสียงเล็กเสียงใหญ่ ทำนองมหาชาติแต่ละกัณฑ์จึงมีความแตกต่างกัน เช่นเดียวกับความแตกต่างของเพลงหน้าพาทย์ทั้ง ๑๓ เพลง อันเป็นเพลงประจำกัณฑ์

๒. การเทศน์มหาชาติทำนองราษฎร์ หรือการแห่แบบ ทำนองราษฎร์ หมายถึง ทำนองแห่ที่มีเนื้อหาอยู่นอกคัมภีร์ ไม่ว่าจะ เป็น แห่ นอก เทียบ กับ เนื้อ ที่มี เนื้อ ความ อยู่ ใน มหา ชาติ ทั้ง ๑๓ กัณฑ์ หรือ แห่ นอก ที่มี เนื้อ ความ ไม่ เกี่ยว ข้อง กับ เนื้อ ความ ใน มหา ชาติ เลย เช่น แห่ พร แห่ นอก ที่มี เนื้อ ความ เกี่ยว กับ พุทธ ประวัติ การ แห่ ประ เภท นี้ ขึ้น อยู่ กับ พระ นัก เทศน์ เลือ ก มา นำ เสนอ กับ คน ฟัง ตาม ความ เหมาะ สม ของ โอกาส และ เวลา

พระพิจิตรธรรมพาที (ชัยวัฒน์ ธมฺมวฑฺฒโน) ได้อธิบายไว้ว่า ทำนองในการเทศน์มหาชาติมีทำนองหลักอยู่ ๓ ทำนอง คือ

๑. ทำนองประจำกัณฑ์ ได้แก่ ทำนองทางราชการ หรือ ที่เรียกว่า “ทำนองหลวง” หรือทำนองในเนื้อ (เนื้อเรื่อง)

๒. ทำนองประจำตัว ได้แก่ ทำนองที่ผู้แต่งหรือผู้แห่จะคิด ประดิษฐ์ขึ้น หรือยกย้ายให้เกิดความไพเราะ ตามความสามารถของตน

๓. ทำนองประจำภาค ได้แก่ ทำนองที่เป็นไปตามสำเนียง ภาษาของแต่ละท้องถิ่น เฉพาะทำนองประจำกัณฑ์ ยังแบ่งออกไปอีก

หลายลักษณะหลายทำนอง เช่น ทำนองธรรมวัตร ทำนองธรรมวัตรกราย ทำนองธรรมวัตรแท้ ทำนองเดิน ทำนองเดินกราย ทำนองขึ้น ทำนองขึ้นสูง ทำนองย้าย เป็นต้น

ทำนองการเทศน์มหาชาติ จัดได้ว่าเป็นศิลปะปรุงใจคน เข้าสู่ศาสนา ศีลธรรม โดยอาศัยลีลา น้ำเสียง ท่วงทำนองเป็นตัวดำเนินเรื่อง ให้เห็นถึงลักษณะของบุคคลทั้งในด้านดีและเลว และเป็นการจรรโลงจิตใจ สาธุชนให้สัมผัสถึงอรรถรสของธรรมะ และนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

จำนวนกัณฑ์ของมหาชาติเวสสันดรชาดก

กัณฑ์ หมายถึง ข้อความส่วนหนึ่ง ตอนหนึ่ง มักใช้กับการแสดงพระธรรมเทศนาหรือการเทศน์ กล่าวคือ ข้อความธรรมะที่อธิบายจบเรื่องในตอนเดียว เรียกว่า กัณฑ์ เวสสันดรชาดกมีทั้งหมด ๑๓ กัณฑ์ ดังนี้

๑. กัณฑ์ทศพร มีจำนวนคาถา ๑๙ คาถา
๒. กัณฑ์หิมพานต์ มีจำนวนคาถา ๑๓๔ คาถา
๓. กัณฑ์ทานกัณฑ์ มีจำนวนคาถา ๒๐๙ คาถา
๔. กัณฑ์วนปเวสน์ มีจำนวนคาถา ๕๗ คาถา
๕. กัณฑ์ชูชก มีจำนวนคาถา ๗๙ คาถา
๖. กัณฑ์จุลพน มีจำนวนคาถา ๓๕ คาถา

๗. กัณท์มหาพน มีจำนวนคาถา ๘๐ คาถา
๘. กัณท์กุมาร มีจำนวนคาถา ๑๐๑ คาถา
๙. กัณท์มัทรี มีจำนวนคาถา ๙๐ คาถา
๑๐. กัณท์สักกบรรพ มีจำนวนคาถา ๔๓ คาถา
๑๑. กัณท์มหाराช มีจำนวนคาถา ๖๙ คาถา
๑๒. กัณท์ฉกษัตริย์ มีจำนวนคาถา ๓๖ คาถา
๑๓. กัณท์นครกัณท์ มีจำนวนคาถา ๔๘ คาถา

เนื้อหาโดยย่อของมหาชาติเวสสันดรชาดก ๑๓ กัณท์ มีดังนี้

๑. กัณท์ทศพร เมื่อพระนางผุสดีเทพอัปสรสิ้นบุญ ท้าวสักกะ พระสวามีทรงทราบจึงพาไปประทับยังสวนนันทวันในเทวโลก พร้อมให้พร ๑๐ ประการ คือ ขอให้ได้อยู่ในประสาทของพระเจ้าสีพี ขอให้มิจักษุคำดูจนย่นตาลูกเนื้อ ขอให้คิ้วดำสนิท ขอให้พระนามว่า ผุสดี ขอให้มิโอรสที่ทรงเกียรติยศเหนือกษัตริย์ทั้งหลายและมีใจบุญ ขอให้มิกรรมที่ผิดไปจากสตรีสามัญคือแบนราบในเวลาทรงครรภ์ ขอให้มิถันงามไม่ดำ และหย่อนยาน ขอให้มิเกศาดำสนิท ขอให้มิผิวงาม และขอให้มิอำนาจ ปลดปล่อยนักโทษได้

๒. กัณท์หิมพานต์ พระนางผุสดีได้จุติลงมาเป็นพระราชธิดาของพระเจ้ามัททราช เมื่อเจริญชนมายุได้ ๑๖ ชันษา จึงได้อภิเษกสมรสกับพระเจ้ากรุงสญชัยแห่งเมืองสีพี ต่อมาได้ประสูติพระโอรสนามว่า

เวสสันดร ในวันที่ประสูตินั้นได้มีนางช่างฉันทันต์ตกถูกเป็นช่างเผือก
ชาวบริสุทธี ชำราชาบริพารจึงนำมาไว้ในโรงช่างเป็นช่างต้นคู้บารมี
ให้มีชื่อว่า ปัจจยนาค เมื่อพระเวสสันดรเจริญชนมายุได้ ๑๖ พรรษา
พระบิดาได้ยกสมบัติให้ครอบครองและทรงอภิเษกกับพระนางมัทรี
พระธิดากษัตริย์มัทราษ ต่อมาเมื่อพระโอรสชื่อ ชาลี พระธิดาชื่อ กัณหา
เมื่อครองราชย์แล้ว พระองค์ได้สร้างโรงทาน บริจาคทานแก่ผู้เชิญใจ
ต่อมาพระเจ้ากาลิงคะแห่งเมืองกาลิงครรัฐได้ส่งพราหมณ์มาขอ
พระราชทานช่างปัจจยนาค พระองค์จึงได้พระราชทานช่างปัจจยนาค
แก่พระเจ้ากาลิงคะ ชาวเมืองสญชัยไม่พอใจพระองค์ จึงเนรเทศ
พระเวสสันดรออกนอกพระนคร

๓. กัณฑ์ทานกัณฑ์ พระนางผุสดีทรงเสียพระทัย เมื่อทรง
ทราบข่าว พระเวสสันดร ถูกประชาชนกล่าวโทษว่าได้พระราชทานช่าง
ปัจจยนาคแก่เมืองอื่น และให้เนรเทศจากเมืองสีพี จึงรีบเสด็จมาพบ
พระเวสสันดรและพระนางมัทรี จากนั้นเสด็จเข้าไปเฝ้าพระเจ้ากรุงสญชัย
ทูลขออภัยโทษแต่ก็ไม่สำเร็จ เพราะเป็นไปตามกฎของธรรมศาสตร์
ราชประเพณี รุ่งเช้าพระเวสสันดรทรงบริจาคสัตตกมหาทาน คือ การให้
ครั้งใหญ่ ๗ อย่าง ๆ ละ ๗๐๐ คือ ช้าง ม้า โคนม รถ นารี ทาส ทาสี
จากนั้นทูลลาพระชนกและพระชนนีออกไปจากเมือง พระเจ้าสญชัย
ขอให้พระนางมัทรีและพระโอรสพระธิดาไม่ต้องตามไป แต่ทั้งหมด

ไม่ยินยอม รุ่งขึ้นพระเวสสันดร พระนางมัทรี พร้อมด้วยพระโอรส พระธิดา เสด็จออกจากนคร มุ่งตรงไปยังเขาวงกต

๔. กัณท์วนปเวสน์ พระเวสสันดรพร้อมพระมเหสี และพระโอรสพระธิดา เมื่อเสด็จถึงเมืองเจตร์ฐ พระราชาเสด็จมาต้อนรับ และทูลเชิญให้ครองเมืองเจตร์ฐ แต่พระเวสสันดรขอไปบำเพ็ญเพียรในป่า กษัตริย์เจตร์ฐจึงรับสั่งให้พรานชื่อว่า เจตบุตร คอยอารักขาในป่า เมื่อพระเวสสันดรเดินทางมาถึงเขาวงกต ทรงเปลี่ยนเครื่องทรงเป็นนุ่งห่ม ของนักบวช พระนางมัทรีก็ทรงบวชเป็นดาบสینی บำเพ็ญศีลในป่าอยู่ที่ อาศรม พระนางมัทรีได้ปิดกวาดอาศรมทุกวัน จากนั้นก็ออกไปหาผลไม้ ในป่า ตักน้ำมาเตรียมน้ำ ในป่านั้นอุดมด้วยผลไม้มีนานาชนิด มีสระโบกขรณี น้ำสะอาดใสไหลเย็น มีพฤกษาร่มรื่นและมีดอกไม้หอมหวานทั่วทั้งป่า ราวประดุจวิมานทิพย์

๕. กัณท์ชูชก พราหมณ์ชื่อว่า ชูชก ได้เที่ยวขอรานเก็บเงิน ได้ถึง ๑๐๐ กษาปณ์ จึงนำเงินไปฝากเพื่อนไว้ จากนั้นก็ออกเดินทาง ตระเวนขอเงินเรื่อยไป ส่วนพราหมณ์ผิวเมี้ยเก็บเงินไว้นานแล้ว เห็นว่า ชูชกไม่กลับมาเอาคืน คิดว่าชูชกคงตายไปแล้ว จึงนำเงินนั้นออกมา ใช้จ่ายจนหมด ครั้นชูชกหวนกลับมาทวงเงินคืน พราหมณ์ผิวเมี้ยก็ตกใจ ไม่รู้จะทำอย่างไรดี ด้วยความที่กลัวชูชกจะเอาความ จึงได้ตกลงมอบ นางอมิตตดาลูกสาวให้แก่ชูชกแทนเงินที่ใช้หมดไป นางอมิตตดานั้นมีรูปร่าง

และเป็นสาวรุ่น ส่วนชูชกเฒ่าชราและมีรูปลักษณะอุบาทว์อัปลักษณ์ยิ่งนัก เมื่อชูชกพานางอมิตตดาไปอยู่กินด้วยกันที่หมู่บ้านทุนวิฐ พวกเมียพราหมณ์บ้านอื่นต่างพากันริษยาอิจฉานางอมิตตดา พราหมณ์ทั้งหมู่บ้านต่างก็ชื่นชมนางอมิตตดาจนมาทุบตีเมียตนทุกวัน เพราะนางอมิตตานั้นเป็นบุตรกตัญญู เมื่อมาอยู่กับชูชกก็ปรนนิบัติรับใช้ทุกประการ

๖. กัณท์จุลพน พราณเจตบุตรผู้มีรูปร่างกำยำไว้หนวดแดงหน้าตาคมมิ่งทึ่ง ถือหน้าไม้้อบายาพิษมาหาชูชกหมายจะฆ่าให้ตายตามคำสั่งกษัตริย์เจตรัฐ เฒ่าชูชกเจ้าเล่ห์คิดอุบายเอาตัวรอด จึงตัวสั้นงนกริบร้องบอกไปว่า ตนเองเป็นราชทูตของพระราชามาทูลเชิญพระเวสสันดรกลับพระราชวัง เพราะพระราชาทรงอภัยโทษแล้ว พราณเจตบุตรได้ยินก็ดีใจเชื่อคำเท็จนั้น จึงจัดเสบียงเพิ่มให้ชูชกและชี้ทางให้อีกด้วย

๗. กัณท์มหาพน เฒ่าชูชกเดินทางไปกลางป่า ได้พบกับอัจฉฤตฤษี ได้หลอกลวงฤษีให้หลงกล ว่าตนเองเป็นกัลยาณมิตรของพระเวสสันดร จนได้พักค้างคืนกับฤษี รุ่งขึ้นฤษีได้ให้กินผลไม้และชี้ให้ชมเขาลำเนาไพร พร้อมบอกระยะทางสภาพป่าและหนทางที่จะไปสู่เขาวงกตให้แก่ชูชก เมื่อไปถึงเป็นเวลาพลบค่ำ เฒ่าชูชกก็ซ่อนตัวบนชะง่อนเขาด้วยคิดว่า ต้องรอรุ่งเช้าให้พระนางมัทรีออกไปหาผลไม้ก่อน เพราะพระนางคงไม่ยอมยกลูกให้ใครแน่

๘. กัณท์กุมาร เมื่อพระนางมัทรีเข้าป่าหาผลไม้แล้ว ชูชกจึงเข้าเฝ้าทูลขอพระชาลีและกัณหา พระเวสสันดรก็ประทานให้

สองกุมารได้ยิน จึงตกใจกลัวหนีไปซ่อนตัวอยู่ในสระ พระเวสสันดร ได้ขอร้องให้ทั้ง ๒ พระองค์ออกมา แล้วชูชกก็นำทั้งสองพระองค์ไป

๙. กัณท์มัทรี พระนางมัทรีเข้าป่าหาผลไม้ ได้พบกับ เหตุการณ์มหัศจรรย์ต่าง ๆ จึงเดินทางกลับอาศรม ได้เกิดพายุใหญ่ มีดครึ้มไปทั่วบริเวณ อีกทั้งยังมีสิ่งสสาราสัตว์ร้ายมาขวางทางไว้ เมื่อมาถึง อาศรมได้ทราบเรื่องราวทั้งหมด ทำให้พระองค์เสียพระทัยมาก จนสลบไป หลังจากฟื้นคืนสติกลับมา พระนางก็อนุโมทนากับพระเวสสันดรด้วย

๑๐. กัณท์สักกบรรพ พระอินทร์เกรงว่าจะมีผู้มาขอพระนาง มัทรีไปอีก และจะไม่มีผู้ปรนนิบัติพระเวสสันดร จึงได้แปลงเป็นพราหมณ์ ชราลงมาขอ เมื่อได้แล้วไม่นำกลับไป ได้ถวายคืนแก่พระเวสสันดร โดยขอให้ไม่ประทานพระนางมัทรีแก่ผู้ใดอีก พร้อมทั้งประสาทพร ๘ ประการ ให้แก่พระเวสสันดร คือ ๑. ให้ทรงได้รับอภัยโทษ ๒. ให้ทรง ช่วยคนถูกฆ่าได้ ๓. ให้ไฟรฟ้าได้ฟังพา ๔. ให้มั่นคงในมเหสี ไม่ลุ่มหลง สตรีอื่น ๕. ให้ได้สืบสันตติวงศ์ ๖. ให้มีสิ่งของบริจาทานอย่างไม่มี ที่สิ้นสุด ๗. ให้มีอาหารทิพย์พอเพียงทุกรุ่งเช้า ๘. ให้ได้สำเร็จพระโพธิญาณ จากนั้น พระอินทร์จึงเสด็จกลับสู่สวรรค์

๑๑. กัณท์มหาราช ชูชกได้พาสองกุมารหลงทางไปจนถึง เมืองสีพี จนกระทั่งได้พบกับพระอัยยกาและพระอัยยิกา จึงรับสั่งให้ ไถ่ถอนตัวทั้งสองพระองค์ และพระราชาทานเลี้ยงอาหารชั้นดีแก่ชูชก

ชูชกไม่มีวาสนาเพราะบริโภคมามากเกินไป จึงเป็นเหตุให้ไพศาตุพิการ
อาหารไม่ย่อยจนถึงแก่ความตาย พระเจ้าสุณัษชัยรับสั่งให้เตรียมกองทัพ
ไปรบพระเวสสันดรและพระนางมัทรี

๑๒. กัณฑ์กษัตริย์ พระเจ้าสุณัษชัยและจตุรงคเสนา เดินทาง
ไปถึงเขาวงกต กษัตริย์ทั้ง ๖ พระองค์ คือ พระเจ้าสุณัษชัย พระนางมุสตี
พระเวสสันดร พระนางมัทรี พระชาลี พระกัณหา ได้มาพบกันในกลางป่า
โดยมิได้คาดฝัน ก็ทรงวิปโยคโศกศัลย์จนถึงวิสัจฉญาณผลบลอง ฝนโบกพรพรช
บันดาลตกลงมาให้ทรงพื้น จากนั้นพากันขอลุโทษ และได้ขอให้พระเวสสันดร
ลาผนวช

๑๓. กัณฑ์นครกัณฑ์ พระเวสสันดรเมื่อลาผนวชแล้ว ทรงสั่งลา
พระอาศรม รับพระราชทานเครื่องทรงกษัตริย์ แล้วเสด็จกลับไป
ครองเมืองสีพี ด้วยความร่มเย็นเป็นสุข จนพระชนมายุ ๑๒๐ พรรษา
สวรรคตแล้ว ได้อุบัติเป็นท้าวสันดุสิตเทพบุตร บนสวรรค์ชั้นดุสิต

เพลงประกอบการเทศน์มหาชาติ

นับแต่โบราณมา การประกอบพิธีกรรมหรือกิจกรรมต่าง ๆ
ในวิถีชีวิต มักใช้ดนตรีเป็นองค์ประกอบหนึ่งในการจัดกิจกรรมเสมอ
ไม่ว่าเป็นพิธีกรรมทางการเกิด การตาย การทำบุญต่าง ๆ ในการเทศน์มหาชาติ
ก็เช่นเดียวกัน การใช้ดนตรีบรรเลงในพิธีกรรมเพื่อการจงใจให้สาธุชน
ที่อยู่ห่างไกลได้ทราบว่า มีการจัดกิจกรรมเทศน์มหาชาติขึ้น พร้อมทั้ง

เชิญชวนให้มาร่วมงานบุญ และเป็นการช่วยทำให้พิธีกรรมนั้นๆ ศักดิ์สิทธิ์
กระตุ้นเร้าจิตใจ และช่วยเสริมให้การเทศน์ในแต่ละกัณฑ์ได้อรรถรสยิ่งขึ้น

การใช้เพลงประกอบนั้นใช้เมื่อพระขึ้นธรรมมาสน์เทศน์
และเมื่อจบการเทศน์ในแต่ละกัณฑ์ เมื่อพระขึ้นธรรมมาสน์เทศน์บรรเลงเพลง
สาธการ เพื่อบูชาพระรัตนตรัยและอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ลงมายังมณฑลพิธี
เพื่อฟังพระธรรมเทศนา และเมื่อเทศน์จบแต่ละกัณฑ์ บรรเลงเพลง
ประจำกัณฑ์ตามจุดเด่นของแต่ละกัณฑ์ สมเด็จพระบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้า
กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ได้ประทานเพลงประจำกัณฑ์แบบหลวง
ในเรื่องเวสสันดรชาดก ดังนี้

กัณฑ์ทศพร ๑๙ พระคาถา บรรเลงเพลงสาธการ
เพื่อประกอบกิจยาน้อมนมัสการรับพร ๑๐ ประการของพระนางผุสดี
จากพระอินทร์

กัณฑ์หิมพานต์ ๑๓๔ พระคาถา บรรเลงเพลงดวงพระธาตุ
เพื่อประกอบกิจยาให้ทาน มุ่งประกอบกรบรจาคทานของพระเวสสันดร
เป็นเพลงฉิ่ง ใช้อัตรา ๒ ชั้น และเลือกมาเฉพาะเพลงนี้ เพื่อให้ชื่อเป็น
เครื่องน้อมนำไปถึงเหตุการณ์ในพุทธประวัติ ตอนโทณพราหมณ์
ดวงพระบรมสารีริกธาตุ บรรเลงโดยใช้ตะโพน กลอง ประกอบจังหวะ
จุดเด่นของกัณฑ์อยู่ที่การให้ช้างปัจจัยนาค

กัณฑ์ทานกัณฑ์ ๒๐๙ พระคาถา บรรเลงเพลงพระยาโศก ประกอบกิริยาโศกสลด รันทดใจ ของพระเจ้าสุญชัย พระนางมุสดี พระนางมัทรี และบรรดาพระบรมวงศานุวงศ์ที่พระเวสสันดรต้องถูกเนรเทศ ออกจากเมือง

กัณฑ์วนปเวสน์ ๕๗ พระคาถา บรรเลงเพลงพระยาเดิน ประกอบกิริยาการเดินป่าของพระเวสสันดร พระนางมัทรี และพระกุมาร ทั้ง ๒ พระองค์

กัณฑ์ชูชก ๗๙ พระคาถา บรรเลงเพลงเซ่นห้ำ ประกอบ กิริยาการกินอันตะกละตะกลามของพราหมณ์ชูชก ถ้าไม่ใช้การบรรเลง พิณพาทย์หลวงก็จะใช้เพลงค้ำคาวกินกล้วย (หรืออวรเชษฐ์) ซึ่งเป็นเพลง หน้าพาทย์ประกอบการไปมาของผู้ทุพพลภาพ หรือวิกลจริตต่าง ๆ

กัณฑ์จุลพน ๓๕ พระคาถา บรรเลงเพลงคุกพาทย์ หรือเพลงรั้วสามลา ซึ่งเป็นเพลงหน้าพาทย์ประกอบการแสดงอิทธิฤทธิ์ หรือชู้ชวัญ ซึ่งพราหมณ์เจตบุตรแสดงแก่ชูชก

กัณฑ์มหาพน ๘๐ พระคาถา บรรเลงเพลงเชิดกลอง ประกอบการเดินทางอย่างรีบเร่งของชูชกไปยังเขาวงกต หลังจากได้รับการบอกทางจากอัจจุตฤณีแล้ว

กัณฑ์กุมาร ๑๐๑ พระคาถา บรรเลงเพลงโอด เชิดฉิ่ง คือ บรรเลงเพลงโอดกับเพลงเชิดฉิ่งสลับกัน ประกอบอากัปกิริยาที่ชูชก

พากันหาชาติเดินทางไปเวียนตีไป กัณหาชาติจึงร้องให้ไปเดินทางไป
สลับกัณฑ์ตลอดทาง

กัณฑ์มัทรี ๙๐ พระคาถา บรรเลงเพลงทยอยโอด คือ
บรรเลงเพลงโอดสลักับเพลงทยอย ประกอบกิริยาคร่ำครวญหวน
ให้ของพระนางมัทรี เมื่อได้ทราบว่พระเวสสันดรได้บริจาคพระกุมาร
ทั้ง ๒ พระองค์ให้แก่ชูชก

กัณฑ์สักกบรรพ ๔๓ พระคาถา บรรเลงเพลงเหาะ
ประกอบกิริยาเหาะลงมาของพระอินทร์ บางครั้งอาจบรรเลงเพลงกลม
ซึ่งเป็นเพลงหน้าพาทย์ประกอบกิริยาเหาะเห็นเดินอากาศของเทพดา
เช่นเดียวกัน และบางครั้งบรรเลงเพลงกระบองกัน ซึ่งเป็นเพลงหน้าพาทย์
ประกอบการแปลงตัวของพระอินทร์ก็มี

กัณฑ์มหาราช ๖๙ พระคาถา บรรเลงเพลงกราวนอก
ประกอบการยกพล ซึ่งพระเจ้าสญชัยยกออกไปรับพระเวสสันดรกลับเมือง
บางครั้งอาจบรรเลงเพลงเรื่องทำขวัญหรือเวียนเทียน ประกอบท้องเรื่อง
ในตอนทีพระเจ้าสญชัยทรงรับขวัญพระราชชนัดดาทั้งสอง

กัณฑ์ฉกษัตริย์ ๓๖ พระคาถา บรรเลงเพลงตระนอน
ประกอบกิริยานอน เพราะในกัณฑ์นี้ กษัตริย์ทั้ง ๖ คือ พระเจ้าสญชัย
พระนางผุสดี พระเวสสันดร พระนางมัทรี พระชาติและพระกัณหา
ได้พบปะและประทับแรมคืนอยู่ ณ บริเวณอาศรมในป่านั้น

กัณฑ์นครกัณฑ์ ๔๘ พระคาถา บรรเลงเพลงกลองโยนแล้วเซ็ด เพลงกลองโยน หมายถึง การยกขบวนเสด็จพยุหยาตราอย่างมีศักดิ์ พรั่งพร้อมไปด้วยขบวนอิสริยยศ ส่วนเพลงเซ็ดนั้น เป็นหน้าพาทย์แสดง การไปโดยทางไกล ประกอบเนื้อเรื่องที่เชิญพระเวสสันดรกลับเมืองสีพี พรั่งพร้อมไปด้วยขบวนอิสริยยศอย่างสมพระเกียรติ

เมื่อการเทศน์มหาชาติสิ้นสุดลงโดยมิได้มีการเทศน์อริยสัจ หรือมีงานอื่นใดอีก ก็บรรเลงเพลง “กราวรำ” ต่อกับเพลงเซ็ด ซึ่งบรรเลง เมื่อจบกัณฑ์นครกัณฑ์ เพลงกราวรำเป็นเพลงแสดงความรื่นเริง ดีใจ ซึ่งหมายถึงอารมณ์อันเบิกบานด้วยปิติที่กุศลกรรมได้สำเร็จไปแล้วโดยบริบูรณ์ กับเป็นการอนุโมทนาและอวยพรให้ผู้ที่มีส่วนร่วมในการกุศลนี้ มีความสุขกาย สบายใจทั่วกัน เหมือนคำว่า “สวัสดี” และพระภิกษุสงฆ์กล่าววยถาสัพพี แสดงว่าจบงานแต่เพียงเท่านี้

อานิสงส์ในการทำบุญของแต่ละกัณฑ์

เชื่อกันสืบ ๆ กันมาแต่โบราณกาลว่า ในการทำบุญของแต่ละกัณฑ์นั้น จะได้รับอานิสงส์แตกต่างกันออกไป ดังนี้

๑. กัณฑ์ทศพร ผู้ใดบูชากัณฑ์ทศพร ผู้นั้นเกิดในภพภูมิใด จะได้รับทรัพย์เงินทองสมปรารถนา ถ้าเป็นสตรีจะได้สามีเป็นที่ชอบเป็นที่เจริญใจ ถ้าเป็นชายจะได้ภรรยาตามที่ประสงค์ต้องการ ถ้ามีบุตรหญิงหรือชาย ก็จะเป็นคนว่านอนสอนง่าย มีรูปร่างหน้าตางดงาม

๒. **กัณฑ์หิมพานต์** ผู้ใดบูชากัณฑ์หิมพานต์ ผู้นั้นเกิดในภพภูมิใด จะได้สิ่งปรารถนาทุกประการ เกิดในตระกูลที่พร้อมด้วยทรัพย์สิน เงินทองและบริวาร และจะมีแต่ความสุขกายสุขใจ

๓. **กัณฑ์ทานกัณฑ์** ผู้ใดบูชากัณฑ์ทานกัณฑ์ ผู้นั้นเกิดในภพภูมิใดจะบริบูรณ์ด้วยแก้วแหวนเงินทอง ข้าทาสบริวาร

๔. **กัณฑ์วนปเวสน์** ผู้ใดบูชากัณฑ์เทศน์วนปเวสน์ ผู้นั้นเกิดในภพภูมิใดจะได้รับความสุขสมปรารถนา เฉลียวฉลาด สามารถปราบศัตรูให้ย่อยยับไปได้

๕. **กัณฑ์ชูชก** ผู้ใดบูชากัณฑ์ชูชก ผู้นั้นเกิดในภพภูมิใด จะประกอบด้วยสมบัติอันงดงามกว่าผู้อื่น จะเจรจากับผู้ใดก็มีเสียงไพเราะ ครั้นจะได้สามีหรือภรรยา รวมทั้งมีบุตร ก็จะมีรูปร่างทรงงดงาม ว่านอนสอนง่าย

๖. **กัณฑ์จุลพน** ผู้ใดบูชากัณฑ์จุลพน ผู้นั้นเกิดในภพภูมิใด จะเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยสมบัติและบริวาร

๗. **กัณฑ์มหาพน** ผู้ใดบูชากัณฑ์มหาพน ผู้นั้นเกิดในภพภูมิใด จะมีทรัพย์สินศฤงคารและบริวารมาก

๘. **กัณฑ์กุมาร** ผู้ใดบูชากัณฑ์กุมาร ผู้นั้นเกิดในภพภูมิใด ย่อมประสบความสำเร็จในสิ่งที่ปรารถนา

๙. **กัณฑ์มัทรี** ผู้ใดบูชากัณฑ์มัทรี ผู้นั้นเกิดในภพภูมิใดจะเป็นผู้มั่งคั่ง สมบูรณ์ด้วยทรัพย์สมบัติ เป็นผู้มียายุยืนยาว ทั้งประกอบด้วยรูปโฉมงามกว่าคนทั้งหลาย มีแต่ความสุขความเจริญ

๑๐. **กัณฑ์สักกบรรพ** ผู้ใดบูชากัณฑ์สักกบรรพ ผู้นั้นเกิดในภพภูมิใดจะได้เป็นผู้เจริญด้วยลาภยศ ตลอดจนจตุรพิธพรทั้ง ๔ ประการ คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ

๑๑. **กัณฑ์มหाराช** ผู้ใดบูชากัณฑ์มหाराช ผู้นั้นเกิดในภพภูมิใดจะได้มีบุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติ และนิพพานสมบัติ

๑๒. **กัณฑ์ฉกษัตริย์** ผู้ใดบูชากัณฑ์ฉกษัตริย์ ผู้นั้นเกิดในภพภูมิใดจะได้เป็นผู้เจริญด้วยจตุรพิธพรทั้ง ๔ ประการ คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ

๑๓. **กัณฑ์นครกัณฑ์** ผู้ใดบูชากัณฑ์นครกัณฑ์ ผู้นั้นเกิดในภพภูมิใดจะได้เป็นผู้บริบูรณ์ด้วยวงศาคุณาญาติ ข้าทาสชายหญิง ธิดาสามี หรือบิดามารดาเป็นต้น อยู่พร้อมหน้ากันด้วยความผาสุก ปราศจากโรคพาธทั้งปวง จะทำการใด ๆ ก็พร้อมเพรียงกัน ยิ่งการงานนั้น ๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

อนึ่งสงฆ์ในการฟังเทศน์มหาชาติทั้ง ๑๓ กัณฑ์จบในวันเดียว

๑. เมื่อตายจากโลกนี้ไปแล้ว เมื่อกลับมาเกิดเป็นมนุษย์ จะได้พบพระศรีอารย์พุทธเจ้า

๒. เมื่อตายจากโลกนี้ไปแล้ว จะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์
เสวยทิพยสมบัติ

๓. เมื่อตายจากโลกนี้ไปแล้ว จะไม่ตกนรก

๔. เมื่อถึงยุคพระศรีอารยพุทธเจ้า หากเป็นเทพบุตร
เทพธิดาจะได้จุติลงมาเกิดเป็นมนุษย์

๕. ครั้นได้ฟังพระธรรมเทศนา ก็จักได้บรรลุมรรคผล
นิพพาน เป็นพระอริยบุคคลในพระพุทธศาสนา

ข้อคิดที่ได้จากมหาชาติเวสสันดรชาดกทั้ง ๑๓ กัณฑ์

ในการฟังเทศน์มหาชาติเวสสันดรชาดก ได้มีผู้รวบรวม
ข้อคิดไว้ในแต่ละกัณฑ์ไว้ ดังต่อไปนี้

๑. ข้อคิดประจำกัณฑ์ทศพร : การทำบุญให้สำเร็จสมประสงค์
ต้องอธิษฐานจิต ตั้งเป้าหมายชีวิตที่ตนปรารถนาไว้ ความปรารถนา
ที่จะสำเร็จได้ ผู้นั้นจะต้องทำความดี ต้องรักษาความดีนั้นไว้ และต้องหมั่น
เพิ่มพูนความดีให้มากยิ่งขึ้น

๒. ข้อคิดประจำกัณฑ์หิมพานต์ : ๑. คนดีเกิดมาทำโลก
ให้ร่มเย็น ๒. โลกต้องการผู้เสียสละ ๓. การทำดีย่อมมีอุปสรรค ๔. จุดหมาย
ปลายทางแห่งการเสียสละอยู่ที่พระโพธิญาณ พระเวสสันดรก็ไม่หวั่นไหว

๓. ข้อคิดประจำกัณฑ์ทานกัณฑ์ : ๑. ความรักของแม่
ความห่วงของเมีย ๒. โทษทัณฑ์ของการเป็นหม้าย คือถูกประณามหยามหมิ่น

อาจถึงจบชีวิตด้วยการก่อกองไฟให้ลุกโชนแล้วโดดฆ่าตัวตาย ๓. พึงยอม
เสียสละประโยชน์สุขส่วนตัว เพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม ๔. ยามบุญมี
เขาก็ยก ยามตกต่ำ เขาก็หยาม ชีวิตมีทั้งได้รับอิฏฐารมณและอนิฏฐารมณ

๔. ข้อคิดประจำกัณฑ์วนประเวศน์ : ๑. ยามเห็นใจ ยามจน
ยามเจ็บ ยามจาก เป็นยามที่ควรจะได้รับความสะดวก ๒. ผลดีของ
มิตรแท้ คือ ไม่ทอดทิ้งในยามเพื่อนทุกข์ ช่วยอุ้มชูยามเพื่อนอ่อนล้า
ช่วยจุดด้ายยามเพื่อนตกต่ำ ๓. น้ำใจของคนดี หากรู้ว่าปกติสุขของคนส่วนมาก
จะมีเพราะการเสียสละของตน ก็ยินดีสละโอกาสและโชคลาภอันจะพึงได้
ด้วยความชื่นชม

๕. ข้อคิดประจำกัณฑ์ชูชก : ๑. ของที่รักและหวงแหน
ที่โบราณห้ามฝากผู้อื่นไว้ คือ เงิน ม้า เมีย ๒. ภรรยาที่ดียอมไม่ย่อหย่อน
ต่อหน้าที่ ๓. ของไม่คู่ควรยอมมีปัญหา ดังหิโตปเทศที่กล่าวไว้ว่า
“ความรู้เป็นพิษเพราะเหตุที่ไม่ใช้ อาหารเป็นพิษเพราะเหตุไฟธาตุไม่ย่อย
เมียสาวเป็นพิษเพราะผิวแก่”

๖. ข้อคิดประจำกัณฑ์จุลพน : ๑. มีอำนาจ หากขาดปัญญา
ยอมถูกหลอกได้ง่าย ๒. คนโง่งยอมเป็นเหยื่อของคนฉลาด ๓. ไร้ใจทาง
วางใจคน จะจนใจตัว

๗. ข้อคิดประจำกัณฑ์มหาพน : ๑. ฉลาดแต่ขาดเฉลียว
มีปัญหา แต่ขาดสติก็เสียทีพลาดทำได้ ๒. สงสารฉิบหาย เชื่อง่ายเป็นทุกข์
๓. คบคนให้ดูหน้า ซื่อผ้าให้ดูเนื้อ ซื่อเสื่อให้ดูลาย

๘. ข้อคิดประจำกัณฑ์กุมาร : ๑. ความเป็นผู้รู้จักกาลเทศะ ชูชกไม่ผลีผลามเข้าไปขอ รอจนพระนางมัทรีเข้าป่าจึงเข้าไปของสองกุมาร ๒. พ่อแม่ทุกคนรักลูกเหมือนกัน แต่เป็นห่วงไม่เท่ากัน ห่วงหญิงมากกว่า ห่วงชาย ๓. สติ เตสติ นิवारณัง สติเป็นเครื่องป้องกันอันตรายทั้งปวงได้ ชันติ สาหสวาระณา ชันติป้องกันความหุนหันพลันแล่นได้ เป็นเหตุให้ พระเวสสันดรไม่ทำร้ายชูชก เมื่อถูกชูชกประณาม ๔. วิสัยหญิงนั้น แม้จะมาก อยู่ด้วยเมตตากรุณา ซอบปลอดเปลื้องทุกข์แก่ผู้อื่นก็จริงอยู่ แต่เว้น อย่างเดียวที่ผู้หญิงนั้นไม่มีวันจะสละสิ่งนั้น คือ “ลูก”

๙. ข้อคิดประจำกัณฑ์มัทรี: ลูกคือแก้วตาดวงใจของผู้เป็น พ่อแม่

๑๐. ข้อคิดประจำกัณฑ์สักกบรรพ : การทำดีแม้ไม่มีใครเห็น ก็เป็นความดีอยู่วันยังค่ำ ดุจทองคำแม้จะอยู่ในตู้โชว์ หรือในกำปั้นก็เป็น ทองคำ การทำความดีแม้ไม่มีใครเห็น แต่เทวดาอารักษ์เบื้องบนย่อมรู้

๑๑. ข้อคิดประจำกัณฑ์มหาราช : คนดีตกน้ำไม่ไหล ตกไฟไม่ไหม้ ย่อมได้รับความปกป้องคุ้มครองภัยในที่ทุกสถาน

๑๒. ข้อคิดประจำกัณฑ์ฉกษัตริย์ : ๑. พรากรมวันพบ จากर्मวันเจอ จากกันยามเป็นได้เห็นน้ำใจ จากกันยามตายได้เห็นน้ำตา ๒. การให้อภัย ทำให้เกิดสันติสุขแก่ส่วนรวม ๓. สี่เท้ายังรู้พลาด นักปราชญ์ยังรู้ผิด บรรพชิตยังรู้เผลอ ความผิดพลาดเป็นเรื่องของมนุษย์ แต่การให้อภัย เป็นวิสัยของเทวดา

๑๓. ข้อคิดประจำกัณฑ์นครกัณฑ์ : การทำความดีย่อมได้รับ
ผลดีตอบแทน การใช้ธรรมะในการปกครองย่อมทำให้เกิดความสงบ
ร่มเย็น (<http://talk.mthai.com/topic/388285>)

บรรณานุกรม

กรมการศาสนา. **เทศน์มหาชาติเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว** เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๒ ระหว่างวันที่ ๑๕-๑๗ กันยายน ๒๕๔๒ ณ หอประชุมพุทธมณฑล อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม. กรุงเทพฯ : วงตะวัน, ๒๕๔๒. ๑๓๒ หน้า.

ธนิต อยู่โพธิ์. **ตำนานเทศน์มหาชาติ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรีพิมพ์เป็นที่ระลึกในงานทอดผ้าพระกฐินพระราชทาน ณ วัดมหรณพาราม กรุงเทพมหานคร วันที่ ๒๙ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๒๔.** กรุงเทพฯ : สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, ๒๕๒๔. หน้า ๓๖-๔๒.

ตำนานเทศน์มหาชาติ. พระนคร : พระจันทร์, ๒๕๐๑. หน้า ๗๔-๘๕.

นริศร์ เลี่ยมทอง. **คู่มือมหาเวสสันดรชาดก ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕-๖.**

กรุงเทพฯ : รวมสาส์น (๑๙๗๗), ๒๕๔๒. หน้า ๑-๒๒.

พระครูวินัยธร มาณพ ปาลพันธ์. **รูปแบบ เนื้อหา และวิธีการเทศน์มหาชาติในยุคปัจจุบัน.** กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, ๒๕๔๙. ๕๔๙ หน้า.

ดร.พระครูวินัยธรรมานพ ปาละพันธ์ (กนต์ลีโล). ๒๕๕๓. **สืบสานการเทศน์**

มหาชาติ. กรุงเทพฯ : บริษัท เอดีสัน เพรส โพรดักส์ จำกัด.

พระครูวิจิตรธรรมโกศล (ชัยวัฒน์ ฐมมาทตฺตโน). **กะเทาะเปลือกเวสสันดร.**

พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เลียงเชียง, ๒๕๓๖.

หน้า ๑-๑๗.

พระพิจิตรธรรมพาที (ชัยวัฒน์ ฐมมาทตฺตโน). **แก่นมหาชาติ.** กรุงเทพฯ :

คอมแพคท์พรีนท์, ๒๕๔๓. หน้า ๑๒๖-๑๓๑.

โรงเรียนราชินี. **เทศน์มหาชาติ โรงเรียนราชินี ๑๓-๑๕ ธันวาคม ๒๕๔๘.**

กรุงเทพฯ : กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

โรงเรียนราชินี, ๒๕๔๘. หน้า ๒๒-๒๓.

เว็บไซต์

<http://chinaiji.blogspot.com/2013/02/blog-post.html>

<http://guru.sanook.com/search/%E0%B8%9B%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B9%80%E0%B8%9E%E0%B8%93%E0%B8%B5%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B9%80%E0%B8%97%E0%B8%A8%E0%B8%99%E0%B9%8C%E0%B8%A1%E0%B8%AB%E0%B8%B2%E0%B8%8A%E0%B8%B2%E0%B8%95%E0%B8%B4>

http://www.faihin.org/index.php?option=com_kunena&Itemid=55&func=view&catid=20&id=980

<http://talk.mthai.com/topic/388285>